

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze 2004

Acta Cassubiana 6, 419-428

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI

NOTY WYDAWNICZE 2004

***Pro memoria Anna Łajming (1904-2003)*, zebrał i opracował Józef Bo-
rzychowski, Gdańsk 2004, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 527**

Tom wydany z okazji setnej rocznicy urodzin i pierwszej rocznicy śmierci najwybitniejszej i najpopularniejszej pisarki kaszubskiej Anny Łajming. Składa się nań kilkadziesiąt tekstów pogrupowanych w sześciu częściach. W pierwszej części *Curriculum vitae* zamieszczono m.in. własny życiorys pisarki, szkic biograficzny autorstwa Piotra Kuncewicza, zestawienie bibliograficzne książek A. Łajming i artykułów jej poświęconych oraz szkic Joanny Gil-Ślebody *Laurka dla nieistniejącego teatru*, w którym wspomina ona teatr BELECO z Zapcenia i swoje kontakty z pisarką. W części drugiej zamieszczono sześć obszernych szkiców poświęconych życiu i twórczości A. Łajming (o jej rodzinie i domu rodzinnym oraz ich wizerunku w trylogii wspomnieniowej, o dzieciństwie i młodości spędzonej na Kociewiu w Gorzędzieju, o „świecie przedstawionym” w jej pisarstwie oraz o przyszłości i ich funkcji w utworach autorki *Mroku i świtu*). Jest tu też opis „*Lite-rackiego szlaku turystycznego im. Anny Łajming*”. W części trzeciej znalazły się „*opinie krytyków i wypowiedzi pisarki*” – dwadzieścia recenzji i omówień jej kolejnych książek, wywiady oraz artykuły prezentujące samą pisarkę i jej krąg rodzinny. Na końcu tej części zamieszczono reprodukcje dedykowanych jej książek przez różnych pisarzy i ludzi nauki. Część czwarta jest najobszerniejsza, choć jest to tylko skromniuteńki wybór z niezwykle bogatej korespondencji pisarki do różnych osób – rodziny, przyjaciół, czytelników. W części piątej zamieszczono reprodukcje dyplomów, listów gratulacyjnych, artykułów jubileuszowych, życzeń kierowanych do Anny Łajming. Są tu także liczne zdjęcia z rodziną i przyjaciółmi wykonane przy różnych okazjach, przede wszystkim uroczystych (cała zresztą książka jest bogato przetykana zdjęciami i reprodukcjami dokumentów osobistych pisarki). I wreszcie w części ostatniej zamieszczono materiały związane ze śmier-

cią, pogrzebem i pamięcią o A. Łajming. Są tu poświęcone jej okolicznościowe wiersze, żegnające pisarkę artykuły, wypowiedzi z uroczystości pogrzebowej w Słupsku, wspomnienia (część z nich powstała specjalnie z myślą o tej książce).

***Spółczesność pomorskie w latach okupacji niemieckiej 1939-1945*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2004, wyd. Fundacja „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Kobiet”, ss. 195**

Książka zawiera materiały z konferencji naukowej, która odbyła się w Toruniu w listopadzie 2003 roku. Zasadniczy jej zrab stanowi siedem wygłoszonych podczas konferencji referatów (oprócz tego zamieszczono tu zdjęcia uczestników konferencji, indeksy osobowy i geograficzny, streszczenia po angielsku i niemiecku oraz dwa głosy z dyskusji). W pierwszym Józef Borzyszkowski pisze o „*niektórych mitach i realiach życia codziennego Pomorza pod okupacją hitlerowską*”. Następnie Bogdan Chrzanowski pisze o „*kształtowaniu się nastrojów ludności polskiej i niemieckiej na Pomorzu w świetle źródeł konspiracyjnych*”, Andrzej Gąsiorowski o „*życiu codziennym na Pomorzu Gdańskim w latach 1939-1945*”, a Marcin Owiński (wszyscy z Muzeum Stutthof) także o życiu codziennym, ale na podstawie akt personalnych więźniów KZ Stutthof. Co ciekawe – autorzy ci, sięgając do źródeł konspiracyjnych i do prasy podziemnej, pokazują, jak niepełna, cząstkowa, wybiórcza była często wiedza piszących o pomorskich realiach. To z kolei oznacza, że źródła te należy czytać i interpretować bardzo ostrożnie. O mało znanym fragmencie życia okupacyjnego pisze z kolei Sylwia Grochowina, a mianowicie o niemieckim szkolnictwie powszechnym na Pomorzu w okresie okupacji (autorka zwraca uwagę nie tylko na szkołę jako instytucję, ale także na treści przez nią przekazywane, związane z ideologią hitlerowską). Podobnej problematyki dotyczy artykuł Jana Szilinga, który przedstawił problem używania języka polskiego na Pomorzu w czasie okupacji. Całość książki uzupełnia tekst Bogdana Ziółkowskiego o okupacji na Kujawach Wschodnich.

Borzyszkowy i Borzyszkowscy. Bąk – Karsin. Studia i materiały do dziejów wsi i rodziny zebrał i opracował Józef Borzyszkowski, t. 7, Gdańsk 2004, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 544

Książka została wydana z okazji kolejnego zjazdu rodziny Borzyszkowskich. Tom zawiera ponad sześćdziesiąt tekstów pogrupowanych w czterech działach. W pierwszym zawarto przede wszystkim materiały historyczne i krajoznawcze. Warto tu przede wszystkim zwrócić uwagę na omówienie dwóch dokumentów krzyżackich z lat 1352 i 1354 związanych z Borzyszkowami autorstwa Lecha Stoltmana, a także artykuł Przemysława Pragerta o nazwisku i herbach rodziny Borzyszkowskich oraz na cenny *Słownik nazw geograficznych gminy Lipnica* (ponad 370 haseł) autorstwa Aliny i Tomasza Drzazgów. Jest tu ponadto m.in. szkic o historii oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Lipnicy (napisany po kaszubsku przez Andrzeja

Lemańczyka). W części drugiej znajdujemy m.in. wspomnienie o księżach z Gochów: Franciszku Perschke i Sylwestrze Felchnerze, ciekawą kronikę szkoły w Lipnicy, sporządzoną przez znaną na Gochach postać, kaszubskiego działacza – Bolesława Machuta (jest tu także jego własny zyciorys), są fragmenty z Księgi protokołów zarządu Kościoła katolickiego w Borzyszkowach, szkic o zespole „Gochy” i in. Część czwarta ma charakter wspominkowy (zawiera m.in. wspomnienia o ks. prof. Marianie Borzyszkowskim). W ostatniej zaś części zamieszczono dużą porcję kaszubskiej poezji. Całość została wzbogacona licznymi zdjęciami i rysunkami.

Las w kulturze polskiej, t. 3, red. W. Łysiak, Poznań 2004, Wydawnictwo „Eco”, ss. 638

Wśród kilkudziesięciu różnorodnych artykułów zamieszczonych w tym tomie dwa dotyczą Pomorza: Tomasz Siemiński napisał o *Świątyniach drzewach na Kaszubach*, a Wojciech Łysiak o *Pomorskim wizerunku leśnej bestii*.

Joanna Grochowska, Bogusław Breza, Marek Stażewski, *Kurkowe Bractwo Strzeleckie w Wejherowie. Historia i współczesność*, Wejherowo 2004, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Bractwo Strzeleckie w Wejherowie, ss. 144

Książka wydana z okazji 10-lecia reaktywowania wejherowskiego Bractwa Strzeleckiego. Historię podzieloną na trzy okresy – najstarszy od 1836 do 1920 opracował M. Stażewski, lata 1920-1945 opisał B. Breza, a funkcjonowanie Bractwa po jego reaktywacji w 1993 r. przedstawiła J. Grochowska. Niewątpliwie wielkim atutem książki jest jej warstwa ilustracyjna – dziesiątki reprodukowanych zdjęć, dokumentów z różnych epok, artykułów prasowych itp.

Paweł Zbierski, *Na własny rachunek. Rzecz o Lechu Bądkowskim*, Gdańsk 2004, wyd. słowo/obraz/terytoria, ss. 302

Książka rodziła się z górą dwadzieścia lat! Wreszcie autor, wspierany przez przyjaciół, rodzinę, dawnych bliskich i dalszych znajomych Lecha Bądkowskiego, doprowadził do końca swoją opowieść o jednym z najwybitniejszych Pomorzan XX wieku. Książka łączy w sobie elementy biografii popularnonaukowej (zamieszczono w niej zarys bibliografii Lecha Bądkowskiego, wykaz najważniejszych prac o nim, charakterystykę wykorzystanych źródeł oraz indeks osobowy), eseju i publicystyki historycznej. Bogato ilustrowana publikacja składa się z trzydziestu jeden rozdziałów opowiadających o różnych sferach życia i twórczości Bądkowskiego (zachowano jednak układ chronologiczny). Jest to pierwsza próba całościowego oglądu myśli i działań jednego z liderów powojennego ruchu kaszubsko-pomorskiego (zresztą wydaje się, że dla wielu osób znających L. Bądkowskiego z jego działalności w środowisku literackim i opozycyjnym ta właśnie „działka kaszubsko-pomorska” może być sporym zaskoczeniem, bo z tego był mniej znany w Polsce).

Edmund Lewandowski, *Pejzaż etniczny Europy*, Warszawa 2004, wyd. Wydawnictwo Literackie MUZA S.A, ss. 485

Kolejny tom w serii „Spectrum” przynosi interesujące rozważania nad skomplikowaną rzeczywistością etniczną Europy. Całość składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym autor prezentuje rozważania nad „*fenomenem życia etnicznego*”. W drugim omawia ogólnie Europę, czyli „*największy półwysep świata*”, zwracając uwagę na układy geopolityczne, narodziny i rozwój Europy oraz jej wewnętrzne granice. Rozdział trzeci prezentuje dość kontrowersyjne podejście do „charakterów narodowych” narodów nordyckich, germańskich i romańskich (autor zresztą już we wcześniejszych artykułach zajmował się samym pojęciem „charakter narodowy”). Dla nas chyba najciekawszy jest rozdział czwarty: *Świt narodów wschodnich*. Autor prezentuje tu osobno „*młodzieńcze narody słowiańskie*”, czyli Rosjan, Polaków, Czechów i Słowaków, następnie omawia świat „Cekanii”, czyli mozaikę etniczną na terenach dawnych Austro-Węgier (stąd nazwa od c.-k.) oraz skomplikowaną sytuację na Bałkanach. Ostatni rozdział poświęcił „*fenomenom etnicznym*”, czyli Żydom, Cyganom, Węgom i Litwinom. Choć autor nie odnosi się do sytuacji pomorskiej, to jednak wydaje się to być książka szczególnie przydatna w środowisku kaszubskim, gdzie dyskusja wokół kwestii etnicznych i narodowych przybiera na sile.

Walter Żelazny, *Etniczność. Ład – konflikt – sprawiedliwość*, Poznań 2004, wyd. Wydawnictwo Poznańskie, ss. 261

Pierwszy właściwie w języku polskim systematyczny wykład problematyki etniczności w szerokiej perspektywie porównawczej. Autor rozważa kwestie metodologiczne (m.in. źródła pojęcia etniczności, przedmiot badań etnicznych, kwestie konfliktów etnicznych), analizuje pojęcie tożsamości etnicznej, relacje między państwem a mniejszościami, przedstawia różne sposoby definiowania i rozumienia w poszczególnych teoriach, relacje między etnicznością a innymi zjawiskami społecznymi (m.in. religią, językiem, terytorium). Zamieścił tu także rozważania o prawach indywidualnych i grupowych (kwestia prawnej ochrony mniejszości) oraz o stronie politycznej etniczności (etnopolityka). Na końcu zamieszczona została obszerna bibliografia. Dla jakości dyskusji etnicznych w środowisku kaszubskim obowiązkowa lektura tej pracy byłaby wielce pożyteczna!

Joanna Piotrowska, *80 lat muzealnictwa w Słupsku 1924-2004*, Słupsk 2004, wyd. Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, ss. 115

Bardzo przydatne opracowanie wydane z okazji jubileuszu słupskiego muzealnictwa (o jubileuszowym charakterze świadczą także zamieszczone na początku książki liczne listy gratulacyjne oraz wstęp dyr. Muzeum M. Jaroszewicza). W książce zaprezentowano rozwój słupskiego muzeum od prapoczątków w okresie niemieckim (Heimattmuseum działające w latach 1924-1945), przez kolejne okresy

powojenne (najpierw trudne początki w latach 1948-1964 i rozwój po 1965 r. kiedy to muzeum przeniosło się do wyremontowanego Zamku Książąt Pomorskich i przyjęło nazwę Muzeum Pomorza Środkowego, pod którą pracuje do dziś). Omówiono tu najważniejsze wydarzenia, podejmowane akcje (np. utworzenie skansenu w Kłukach i Muzeum Szkoły Polskiej w Płotowie), scharakteryzowano rozrastające się zbiory, w tym szczególnie kolekcję witkacowską, z której słynie słupskie muzeum daleko poza Polską, przedstawiono pracę poszczególnych działów i komórek muzealnych, wreszcie zamieszczono wykaz wszystkich wystaw oraz pracowników muzeum. Całość została zilustrowana bardzo licznymi fotografiami, także kolorowymi.

Zdzisław Machura, *Zamek Książąt Pomorskich w Słupsku, Słupsk 2004*, wyd. Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, Stowarzyszenie Przyjaciół MPŚ w Słupsku, ss. 119

Kolejna publikacja wydana z okazji jubileuszu 80-lecia muzealnictwa słupskiego. Jest to opracowania łączące cechy pozycji naukowej i albumu (dziesiątki zdjęć zamku i jego fragmentów, także z okresu powojennej odbudowy, reprodukcji dawnych szkiców, planów i map, portretów właścicieli zamku itd.). Całość, oprócz wstępu, zakończenia, bibliografii i niemieckiego streszczenia, składa się z ośmiu rozdziałów. Autor rozpoczyna swoją opowieść od najstarszych dziejów grodu nad Słupią i prapoczątków książęcej siedziby. Następnie omawia budowę rezydencjonalnego zamku przez księcia Bogusława X, jego przebudowę za Jana Fryderyka, sytuację zamku za czasów kolejnych gospodarzy (księżnej Erdmuty i Anny von Croy). Rozdział siódmy prezentuje losy zamku w czasach brandenburskich i pruskich aż po 1945 r., zaś w rozdziale ostatnim szeroko zaprezentowano powojenną odbudowę i nowe urządzenie zamku. To pierwsza monografia najbardziej znanego słupskiego zabytku, w dodatku pięknie ilustrowana i ciekawie opracowana graficznie. Rzadko który zabytek na Pomorzu doczekał się tak estetycznej monografii.

Henryk Galus, *Spółeczność kaszubska. Odrębność i przynależność, cz. 1: Identyfikacja i dążenia, cz. 2: Ograniczenia ciągłości kulturowej*, Gdańsk 2004, wyd. nakładem autora, ss. cz. 1 148, cz. 2 252

Interesujący, a jednocześnie miejscami dyskusyjny, zbiór studiów i szkiców gdańskiego socjologa i dziennikarza, niegdyś blisko związanego z ruchem kaszubsko-pomorskim. W pierwszej części autor zamieścił trzy nowe szkice. Najpierw w tekście *Kaszubskie dylematy. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie na rozdrożu 2002-2004* zajął się dyskutowaną w tych latach kwestią mniejszościowego statusu Kaszubów oraz sporami wokół Spisu Powszechnego i wywołanej nim akcji na rzecz powołania narodu kaszubskiego. Do tego szkicu dołączył obszerny wykaz dokumentów obrazujących owe spory i dyskusje. Dwa następne szkice poświęcił na dyskusję z ustaleniami dotyczącymi Kaszubów zawartymi w pracach Marka

Latoszka i Brunona Synaka. W części drugiej zamieścił swoje własne teksty odnoszące się do spraw kaszubsko-pomorskich z lat 1986-1989.

Ksiądz Patron Bolesław Domański (1872-1939) a tradycje Związku Polaków w Niemczech na Krajnie, red. J. Kęcińska, Gdańsk-Wielki Buczek 2004, wyd. Instytut Kaszubski, Oddział ZK-P w Wielkim Buczku, ss. 103

Pomysł na powstanie tej książki narodził się podczas kolejnej konferencji poświęconej tradycji Krajny Złotowskiej, które dorocznie odbywają się w Wielkim Buczku (pisze o tym we wstępie redaktorka tomu J. Kęcińska, jednocześnie organizatorka tychże sesji). Składa się na nią poprawiona wersja wcześniejszego opracowania biograficznego o księdzu Domańskim pióra Józefa Borzyszkowskiego wraz z jego posłowiem i obszerną bibliografią. Ponadto zamieszczono tu tekst J. Kęcińskiej *Oto Matka Radosna*, poświęcony kultowi maryjnemu związanemu z sanktuarium w Górze Klasztornej oraz kaplicą Matki Boskiej Radosnej w Zakrzewie (była patronką Polaków w Niemczech) oraz tekst Zbigniewa Zielonki: *Co zostało z tradycji złotowskich w konkretnym działaniu dnia dzisiejszego?* Książka została bogato opatrzona ilustracjami związanymi z ks. Domańskim, Związkiem Polaków w Niemczech i Krajną. Zamieszczono tu także wykaz ofiarodawców, wśród których, co godne podkreślenia, była także młodzież z zakrzewskiego gimnazjum.

„Na początku było Oksywie”. Księga pamiątkowa z okazji 750-lecia określenia granic parafii oksywskiej 1253-2003, zebrał i opracował J. Borzyszkowski, Pelplin 2004, wyd. WDP „Bernardinum” przy współpracy Instytutu Kaszubskiego, ss. 211

Książkę otwiera przedmowa abpa Tadeusza Goćłowskiego oraz prezentujący zarys dziejów parafii i zawartość tomu wstęp autorstwa J. Borzyszkowskiego. Następnie zamieszczono referaty wygłoszone na sesji jubileuszowej: Jerzego Sampa, tropiącego ślady literackiej obecności Oksywia, ks. Tomasza Czapiewskiego o oksywskim kościele, Pawła Dzianisza o oksywskiej nekropolii oraz J. Borzyszkowskiego o miejscowych duszpasterzach. W następnej części opublikowano wybór dokumentów z oksywskiego archiwum parafialnego, w tym także zarys dziejów parafii autorstwa ks. Klemensa Przewoskiego z 1927 roku. Trzecia część składa się z materiałów opublikowanych wcześniej na łamach czasopism, w tym wspomnienia miejscowych księży. Bardzo interesujący jest także inwentarz bogatego archiwum parafialnego przygotowany przez ks. Anastazego Nadolnego. Całość została wzbogacona dziesiątkami zdjęć oraz fotokopiami dokumentów.

Krzysztof Melchert, Beata Wilczewska-Ryżycka, *Gorycz kłęski i wyzwolenia. Bytów i okolice w lutym i marcu 1945 roku w faktach i wspomnieniach*, Bytów 2004, wyd. Szkoła Podstawowa nr 2 w Bytowie, ss. 108

Pionierskie opracowanie dwójki młodych historyków bytowskich, mające na celu rekonstrukcję wydarzeń na Ziemi Bytowskiej w trudnych chwilach końca

wojny i początku pokoju. Swoją opowieść zaczynają oni od zaprezentowania sytuacji na froncie oraz sytuacji ludności cywilnej Bytowa w przededniu wyzwolenia. Następnie omawiają walki o Bytów, zajęcia miasta przez Armię Czerwoną i „*tragedię miasta*”. Zamieszczają tu także obszernie wspomnienia polskich i niemieckich mieszkańców Ziemi Bytowskiej, fragmenty pisanych na gorąco korespondencji czy też zapisy w księgach parafialnych. Oddając głos świadkom historii, pokazują jak skomplikowana była sytuacja w tej części Pomorza po przejściu frontu. Całość uzupełnia bibliografia i ciekawe, często unikatowe fotografie.

***Nasz Dom. 100 lat Spółdzielni Mieszkaniowej w Chojnicach*, opr. K. Ostrowski, Chojnice 2004, wyd. Spółdzielnia Mieszkaniowa w Chojnicach, Oddział ZK-P w Chojnicach, ss. 52**

Tak jak bogate są tradycje spółdzielcze na Pomorzu, tak też są nieznanymi! Dobrze się więc stało, że Kazimierz Ostrowski przypomniał losy chojnickiej spółdzielczości mieszkaniowej, sięgając aż do pierwszej tego typu inicjatywy powołanej do życia przez niemieckich urzędników w 1904 roku (do wybuchu I wojny światowej wybudowała 17 domów!). Po wojnie spółdzielnia ta przekształciła się w polską, ale także urzędniczą. Jej członkami było wielu najbardziej znanych i poważanych chojnickich obywateli, w tym i regionalistów (m.in. Bogumił Hoffmann czy Stefan Bieszk). Następnie K. Ostrowski omawia losy spółdzielczego majątku w czasie II wojny światowej oraz rozwój spółdzielni po jej zakończeniu (w 1950 przemianowana na Spółdzielnię Mieszkaniową w Chojnicach).

***Etyczny wymiar tożsamości kulturowej. Studia z antropologii społecznej*, red. M. Flis, Kraków 2004, wyd. Zakład Wydawniczy „Nomos”, ss. 212**

Jeden z ciekawszych zbiorów prac poświęconych coraz częściej dyskusyjnej kwestii tożsamości etnicznej. Dla czytelnika pomorskiego szczególnie interesujące mogą się wydać teksty Katarzyny Warmińskiej *Spis powszechny a etyczny wymiar tożsamości jednostki* (jako przykład przywołani zostali Tatarzy), Jacka Nowaka *Niepokoje tożsamościowe Rusinów* oraz Ewy Michny *Etyczny wymiar tożsamości etnicznej w sytuacji zmiany identyfikacji narodowej* (tu także główne przykłady zaczerpnięte zostały ze środowiska Rusinów). Wiele z opisywanych tu dylematów i procesów można odnosić także do społeczności kaszubskiej.

***Dzieje wsi pomorskiej. III Międzynarodowa Konferencja Naukowa*, red. R. Gaziński, A. Chłudziński, Dygowo-Szczecin 2004, wyd. Gminny Zespół Oświaty i Kultury w Dygowie, Uniwersytet Szczeciński, ss. 313**

Tom zawiera materiały z kolejnej konferencji poświęconej wsi pomorskiej, która odbyła się we Włociborzu w maju 2004 r. (zwraca uwagę błyskawiczne tempo wydania książki!). Teksty pogrupowano w czterech działach. W pierwszym (*Źródłoznawstwo i historia*) zamieszczono siedem artykułów, m.in. Sylwii Weso-

łowskiej o szkolnictwie wiejskim na Pomorzu w XVIII w., Agnieszki Chlebowskiej o opiece nad ubogimi na wsi pomorskiej w XIX wieku, Macieja Szukały o samobójstwach w okresie III Rzeszy czy C. Obracht-Prondzyńskiego o dwudziestowiecznych metamorfozach wsi kaszubskiej. W drugiej części poświęconej etnografii i literaturoznawstwu zamieszczono osiem szkiców, m.in. szkic Tadeusz Linknera o obrazie wsi pomorskiej w szkicach ks. Konstatnego Damrota. W dziale trzecim, językoznawczym, zwraca uwagę artykuł Marii Pająkowskiej-Kęsik o obrazie wsi pomorskiej w *Sadze kociewskiej* Bolesława Eckerta. Wreszcie w ostatniej części poświęconej historii sztuki i zabytkoznawstwu warto szczególnie zapoznać się z tekstem Andrzeja Bierca o wiejskich pomnikach upamiętniających poległych w I wojnie światowej. Książka jest bogato ilustrowana, a każdy artykuł opatrzony został streszczeniem w języku niemieckim (zamieszczono tu także teksty autorów niemieckich, np. Kurta Dröge o kulturowym obliczu wsi pomorskiej; te artykuły opatrzono streszczeniem polskim). Warto też podkreślić, że książkę towarzyszy płyta CD, na której umieszczono wszystkie „książkowe” materiały.

„Zeszyty Gminy Puck”, 2004, z. 3, wyd. Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Gminie Puck, ss. 103

„Zeszyty” to kolejny przykład lokalnego pisma z aspiracjami popularyzowania wiedzy o regionie. W numerze tym znalazły się materiały nawiązujące do licznych uroczystości i rocznic związanych z bohaterami kaszubskimi Ziemi Puckiej. Wśród dziesięciu artykułów zwracają uwagę m.in. wspomnienia Stanisława Zakońskiego o Wiktorze Czapiewskim, patronie szkoły w Rekowiu Górnym, tekst Bolesława Borka i Beaty Mieczkowskiej o dziejach tejże szkoły, relacja Jana P. Detlaffa o uroczystościach związanych z 80-leciem śmierci Antoniego Abrahama i odsłonięcia poświęconego mu pomnika w Zdradzie, artykuł J. Borzyszkowskiego o miejscu A. Abrahama w kulturze kaszubskiej czy też obszernie opracowanie J.P. Detlaffa o dziejach OSP w Gnieździe. Wszystkie artykuły zostały opatrzone licznymi i ciekawymi ilustracjami.

Magdalena Bonowska, *Przemijanie. Śmierć, pogrzeb i życie pozagrobowe w wyobrażeniach mieszkańców Pomorza Zachodniego na przełomie XIX i XX wieku*, Poznań 2004, wyd. Wydawnictwo „Eco”, ss. 197

Praca analizuje sztukę umierania dawnych mieszkańców Pomorza Zachodniego, a więc po części także Kaszubów. Składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy omawia ogólnie problem stosunku człowieka do śmierci. Następnie autorka prezentuje plastyczne wyobrażenia śmierci, obrzędowość związaną ze śmiercią i pogrzebem, wierzenia Pomorzan o życiu pozagrobowym, cmentarz i jego rolę w kulcie zmarłych wreszcie „komemorację”, a więc znaki pamięci, statki wotywno, pomniki poświęcone poległym, lapidaria itp. Całość kończy obszerna praca i przydatny indeks nazw geograficznych oraz osobowych. Szkoda tylko, że tak

słabo prezentuje się warstwa ikonograficzna, a temat z pewnością zasługiwał na znacznie lepsze udokumentowanie fotograficzne.

Identitätenwandel und nationale Mobilisierung in Regionen Diversität. Ein regionaler Vergleich zwischen Westpreussen und Galizien am Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts, red. R. Schattkowsky, M.G. Müller, Marburg 2004, wyd. Verlag Herder-Institut, ss. 183

Książka zawiera osiem referatów zaprezentowanych podczas konferencji, która odbyła się we wrześniu 2001 r. w Marburgu. Pomorza dotyczą dwa teksty: E. Janusa, *Deutsche Katholiken und die polnische Nation im preussischen Osten (am Beispiel Westpreussens)* oraz C. Obracht-Prondzyńskiego, *Die Kaschuben – zwischen polnischer Kultur und deutscher Zivilisation*.

Korzenie Gdyni, cz. 3, materiały z konferencji historycznej 30.01.2004, pr. zbiorowa, Gdynia 2004, wyd. Oficyna Verbi Causa, ss. 101

W trzecim tomie zawierającym materiały z kolejnej sesji popularnonaukowej uwagę zwraca tekst M. Sokołowskiej o przenosinach ważniejszych instytucji z Gdyni do Gdańska po wojnie. To ciekawy przyczynek nie tylko do historii politycznej i kultury Pomorza, ale także materiał wyjaśniający skomplikowane relacje między największymi pomorskimi miastami.

„Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2004, nr 5, ss. 100

Ten numer „Biuletynu” poświęcono wojennym wypędzeniom Polaków. Sytuacji w naszym regionie dotyczy artykuł B. Charnowskiego, *Wypędzenia z Pomorza* oraz ciekawy wywiad z tym historykiem (*Powrót do ruin czy rejs do ziemi obiecanej?*). Jest tu także artykuł P. Szubarczyka i P. Semkówa: *Erica z Rumi* o Ericie Steinbach. W dziale wspomnień zamieszczono tekst B. Wietrzykowskiego o wysiedleniu jego rodziny z Gdyni.

Z dziejów kultury Pomorza w XVIII-XX wieku, t. 2, red. J. Borzyszkowski, C. Obracht-Prondzyński, Gdańsk 2004, wyd. Instytut Kaszubski i Uniwersytet Gdański, ss. 393

Książka składa się z 13 referatów wygłoszonych podczas drugiego seminarium poświęconego historii kultury Pomorza, które odbyło się na UG w 2003 r.: Jowita Kęcińska: *Geografia organizacji i stowarzyszeń polskich związanych z życiem umysłowym na Pomorzu w latach 1772-1920*; Helena Kowalska: *Pastor Adolf Mundt z Kiezmorku i dzieje jego kolekcji*; Bogusław Głodowski: *Ruch trzeźwościowy na Pomorzu przed 1920 rokiem i jego oddziaływanie społeczne. Źródła i stan badań*; Natalia Gromow: *Obraz Pomorza w dwudziestoleciu międzywojennym w pamiętnikach i wspomnieniach chłopów*; Maciej Walkowski: *Sanacja w satyrze „Słowa Pomorskiego”*; Joanna Schodzińska:

Integracyjna rola czasopism regionalnych na Pomorzu Gdańskim w dwudziestoleciu międzywojennym na przykładzie wejherowskiej „Klęki”; Bogusław Breza: *Współżycie polsko-niemieckie w Kościerzynie w latach 1920-1939*; Elżbieta Brzeska: *Uczestnictwo w kulturze mieszkańców małych miast pomorskich na przykładzie Chojnic w dwudziestoleciu międzywojennym*; Krzysztof Sławski: *Kształtowanie się lokalnych elit politycznych na Pomorzu po II wojnie światowej – przypadek Bytowa*; Anna Kwaśniewska: *Wieś rybacka Rewa – 40 lat po badaniach Andrzeja Ropelewskiego*; Aleksander Łosiński: *Krzyże i kapliczki przydrożne w kulturze Kaszubów*; Elżbieta Kal: *Fascynacje i uniki. Motywy etniczne i regionalne w malarstwie „szkoły sopockiej”* i Cezary Obracht-Prondzyński: *Kim są Kaszubi – stare pytania, nowe odpowiedzi?* Większość artykułów zostało opatrzonych ciekawymi ilustracjami.